

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
Кафедра музичного фольклору

УДК 001: 398: 78 "1880/1953"
К 305

До збірника вміщено тези доповідей, виголошених на науково-практичній конференції, що відбулася 17 лютого 2005 року при кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. Тематика охоплює біографічні та творчі аспекти життя видатного етномузиколога К.В. Квітки, а також служить продовженням його наукових напрацювань.

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ДО 125-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
К.В. КВІТКИ**

Тези доповідей

Редакційна колегія:
Р.І. Дзвінка, Н.О. Супрун-Яремко, Б.І. Яремко, Ю.П. Рибак

*Друкується за рішенням
кафедри музичного фольклору ІМ РДГУ
протокол № ... від ... 2005 р.*

манський зразок), "Тихо, тихо на вулиці буде", "Ще милий їде у дорозі" – і двома з українських збірників. І все ж дана балада має свої індивідуальні особливості у побудові віршового тексту зі структурою (4+7)2 та фрагментарною міжстрофною конкатенацією, також у побудові музичної форми (АВ) з наскрізною послідовністю мелопоспівок продовженого розвитку (ab)(cd) та відповідною їй схемою мірного ритму (аб)(вг). Ладові структури пісні мають тенденцію розширювати амбітус від мінорного зачинного монодичного тетраорду до міксолідійського гептахорду з тимчасовим міноро-мажорним паралельним зміщенням устоїв, далі "підкріпленням" мажорним квінтакордом, але все ж спрямованим на повернення в початкову мінорну систему, структуровану в межах натурального мінорного октахорду із субсекундою. У мішаній фактурі пісні поєднуються стрічково-терцієве та підгლოსково-поліфонічне двоголосся.

Роман Дзвінка

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ "МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР"

Видатний етномузиколог Климент Васильович Квітка був також основоположником музично-фольклористичної педагогіки. "Діяльність Квітки-педагога – це насамперед організація, а точніше створення "з нуля" навчально-дослідного осередку (як кабінет народної музики Московської консерваторії), індивідуальна робота із студентами і особливо аспірантами", яких він скеровував на вирішення наукових і фундаментальних проблем¹.

Працюючи останній період свого життя в Московській консерваторії, К.Квітка проводив велику роботу як педагог: писав програми, складав тематичні плани, писав і постійно оновлював тексти лекцій, готував хрестоматії. Він розробляє засади мето-

¹ Сторожук А. Климент Квітка: людина. педагог, вчений. – К.:Фенікс, 1998. – С.7.

дично-педагогічної діяльності, наукової та експедиційної роботи, архівування фонозаписів, піклується про створення у Кабінеті народної музики міцної науково-дослідної бази, за допомогою якої можна було б запровадити повноцінний курс викладання музичного фольклору у вузі².

У статті "Потреби в справі дослідження народної музики на Україні" К. Квітка викладає цілу програму наукового дослідження, популяризації фольклору та освітніх завдань. Він мав глибокі переконання щодо потреб і перспектив музично-етнографічної освіти у загальноосвітніх і музичних школах, середніх і вищих навчальних закладах³.

Аналізуючи педагогічні підходи К.Квітки щодо вивчення народної музики у навчальних закладах, сьогодні ми вирішуємо важливі завдання стандартизації структури і змісту освіти дослідників та виконавців традиційної народної музики на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ. Комплексний підхід у системі професійної підготовки в умовах мистецького вузу передбачає єдність і взаємозв'язок навчальної, позанавчальної та самостійної діяльності, що забезпечують послідовність, цілісність й професійну спрямованість процесу формування досвіду професійної діяльності майбутніх фахівців у галузі традиційної народної музичної культури.

Навчальний процес, що є основою системи професійної підготовки, спрямований на забезпечення високого рівня майбутнього спеціаліста – знавця, практика і пропагандиста української традиційної музичної культури, який повинен знати регіональні стильові особливості традиційного музичного мистецтва, володіти навичками збирацької, систематизаційної, джерелознавчої, дослідницької та творчо-організаторської роботи, постійно підвищувати виконавський і теоретичний рівень, вміти прогнозувати степінь деградації чи розвитку традиційного музичного виконавства, виконувати високу пропагандистську, просвітницьку і охоронну місію музиканта-фольклориста⁴.

² Там само. – С. 42.

³ Квітка К. Потреби в справі дослідження народної музики на Україні. – К., 1925. – С.12.

⁴ Концепція діяльності кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2000. – 12 с.

У процесі підготовки бакалаврів та спеціалістів визначено блоки навчальних дисциплін, передбачено поетапне проходження різних видів професійної практики, виконання курсових та дипломних робіт, що забезпечує послідовність і взаємозв'язок в отриманні фахових знань, оволодінні практичними вміннями і навичками. Визначальним при цьому є пошук нових підходів до змісту, обсягу, складності, науковості матеріалу, що вивчається в аудиторних умовах та його практичного використання студентами у самостійній музично-фольклористичній діяльності.

Існуючий перелік фахових дисциплін музично-теоретичного та практичного циклів забезпечують підготовку широкопрофільного спеціаліста у галузі народної музики, насамперед як її виконавця та дослідника, а також викладача народознавчих та музично-фольклористичних дисциплін у навчальних закладах усіх рівнів (школи, ліцеї, гімназії, вищі навчальні заклади 1-4 рівнів акредитації). Серйозну роль в удосконаленні підготовки фахівців відіграло коригування змісту і форм державних іспитів з метою їх наближення до професійно-практичних потреб випускників.

На кафедрі технічно укомплектується лабораторія-музей музичної етнографії, яка функціонує як навчально-методичний кабінет для забезпечення росту творчого і наукового потенціалу майбутніх фахівців, підвищення ефективності навчального процесу та активізації самостійної роботи студентів. Поряд з предметами матеріальної культури поліщуків (музейними експонатами кафедри) у навчальному процесі використовуються технічні засоби навчання (комп'ютер, відео- та аудіомагнітофони, диктофони, телевізор тощо), бібліотека спеціалізованої літератури, аудіотека та відеофонд. На базі лабораторії студенти проходять навчально-творчу практику під час якої отримують навички архівування й упорядкування фольклорних матеріалів та створення належних умов для їх збереження. Під керівництвом викладача вирішують творчі завдання, оволодівають навичками роботи у лабораторії з технічними засобами навчання, облаштовують стенди, які мають дидактичне призначення для викладання фахових теоретичних дисциплін.

Організовано проходить процес систематичної збирацької роботи студентів та щотижневих презентацій фольклорних матеріалів, наукових та творчих здобутків колективу. Численні

фольклористичні експедиції проводяться у селах західного регіону України. Матеріали експедицій широко використовуються у навчальному процесі і в концертно-виконавській діяльності фольклорних ансамблів та окремих виконавців кафедри. Кращі студенти беруть активну участь у конференціях різного рівня, а також на основі власної збирацької науково-дослідницької роботи публікують матеріали.

Значного удосконалення потребують організаційні форми навчально-виховного процесу. Це – насамперед, вивільнення часу для самостійної роботи студентів. Перспективним в науковому і практичному відношенні необхідно вважати розробку змісту і форм індивідуально-групового навчання з фахових дисциплін. Упровадження їх у практику могло б стати дійовим засобом активізації творчих проявів студентів. Великої уваги в зв'язку з цим потребує урізноманітнення засобів перевірки успішності, введення поточних, ігрових, комп'ютерних форм контролю тощо.

Поглиблене засвоєння професійних знань, умінь та навичок відбувається у Школі традиційного народного мистецтва ім. В. Могура, яка функціонує при кафедрі під керівництвом проф. Б. Яремка та має за мету поєднання вузівської аудиторної форми навчання з позааудиторною. Навчання у зимово-літній "школі живих традицій" здійснюється у середовищі творців і носіїв народної творчості через переймання і пізнання їхнього мистецтва усним і практичним шляхом⁵.

Самостійна музично-фольклористична діяльність студентської молоді формується і перебуває в полі зору професорсько-викладацького колективу. Як інтегральне явище така діяльність майбутнього фахівця охоплює у його професійному становленні музично-виконавську, фольклорно-експедиційну, науково-дослідницьку, освітню й педагогічну сфери. Ця особливість дозволяє студентам синтезувати фахові знання і навички, здобуті в процесі вивчення спеціальних дисциплін та на спецкурсах, у професійні вміння в адаптації до постійно змінюваної соціокультурної ситуації.

⁵ Яремко Б. Положення про зимово-літню школу традиційного народного мистецтва (ТНМ) ім. В. Могура. – Рівне: РДГУ, 2003. – 18 с.

Студенти кафедри постійно беруть участь у мистецьких фестивалях й конкурсах, оглядах народної творчості, звітних концертах, проводять народні свята, творчі вечори, презентації тощо. Це дозволяє активізувати їх професійну діяльність і створює умови для поглибленого освоєння традиційної манери виконавства, самореалізації майбутніх фахівців як носіїв і популяризаторів української народної пісні та інструментальної музики свого регіону.

Педагогічні погляди К.Квітки сьогодні є надзвичайно актуальними в контексті орієнтації на виховання творчо і критично мислячих дослідників, виконавців та пропагандистів української традиційної народної музики, які покликані "обороняти свою національну артистичну самобутність і знаходити в своїм народнім надбанні ґрунт до утворення нових оригінальних музичних цінностей, що послужать і до національного розвитку, і до збільшення всесвітнього артистичного багатства"⁶.

Спеціаліст за кваліфікацією "Викладач, артист, керівник фольклорного ансамблю" повинен бути підготовлений для фольклорно-практичної, виконавської, педагогічної, теоретичної, методичної, науково-дослідницької, організаційно-управлінської роботи. Необхідність підготовки саме такого фахівця зумовлена не тільки потребами та пріоритетними завданнями національної освіти і виховання, а й особливостями розвитку суспільства на сучасному етапі.

Важлива роль у вирішенні питання підготовки фахівців вищої кваліфікації відводиться очікуваним освітнім стандартам, що повинні забезпечити оптимальні умови підготовки спеціалістів нової генерації спроможних вирішувати проблеми розвитку самобутньої української культури і національної системи освіти.

⁶ Квітка К. Указ. роб. – К., 1925. – С.12.

СЕМІСКЛАДОВИЙ ЖНИВНИЙ МЕЛОТИП У ВЕРХНЬОПРИП'ЯТСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

У традиції Верхньоприп'ятського басейну поширені кілька жнивних типів, які в більшості мають загальноукраїнські аналоги. Однак саме тут, як ніде інше, їх скупченість є надзвичайно щільною. Коли в інших локальних середовищах побутують дватри жнивні мелотипи, то в традиції Верхньоприп'ятської низовини їх нараховується десять. Парадоксальність цього факту підсилюється тим, що ґрунти поліського регіону аж ніяк не найсприятливіші для землеробства.

Найоригінальнішими особливостями серед жнивних типів відзначається дворядковий семискладник однощільної структури. Основні ознаки цього типу: ритмічна структура вірша – 7₂, музично-ритмічна схема – ||: ♪♪♪♪♪♪ :||, семантична віршова форма – АБ, мелічна форма – а;а' (ПРИКЛАД 1), рідше – а;β (ПРИКЛАД 2). Точні жанрові аналоги до нього на загальноукраїнському фоні не відомі, а в традиції Верхньоприп'ятської низовини він поширений у численних варіантах та замикається в чітких географічних рамках. Його ареал локалізується у межиріччі верхньої Турії і верхнього Стоходу із частковим проникненням на лівобережжя Прип'яті.

Вперше на семискладовий тип, і саме у відповідному географічному контексті, звернув увагу К.Квітка у статті "Наспиви жнивних пісень північно-західних районів території поширення української мови" (у кн. "Вибрані статті", Ч.1. К., 1985, С.66-96). У "верхній частині басейну Прип'яті" вчений констатував існування "різноманітних місцевих наспівів у порівняно обмежених районах", з-поміж яких скрупульозно проаналізував 7-складову структуру, поширену в жнивній традиції півночі Волинської області та на території сусідньої Холмщини. Застосовуючи генетичний підхід в аналізі такої композиції, походження семискладника вчений виводить від розширення 5-складової структури. У формі 5+2 він вбачає "не випадковий словоподіл, а принцип будови вірша, що відповідає **членуванню наспіву** (виділення моє – Ю.Р.)" (С. 85). Таким чином, пріоритетна роль у К. Квітки відводиться музично-ритмічній формі з цезурою після п'ятого